

*Секція: Економіка та управління національним господарством,
модернізація національних моделей економічних систем*

Смолій Л.В., к.е.н.

Уманський національний університет садівництва

м. Умань, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В КРАЇНАХ ЄС

Процеси здійснення державою регуляторних заходів в аграрному секторі розвинутих країн світу тісно пов'язані з державною підтримкою, що зумовлюється необхідністю перерозподілу національного доходу на користь галузі з метою забезпечення її сталого розвитку та продовольчої безпеки країни. Державна підтримка є однією зі складових системи державного регулювання аграрного сектору економіки і визначається як сукупність різноманітних інструментів і форм економічного впливу на розвиток галузі та його стимулювання з метою формування організаційних і економічних умов її ефективного функціонування [1]. Запровадження режиму жорсткої бюджетної економії в сучасних умовах дещо обмежує масштаби державної підтримки аграрного виробництва і вимагає детального аналізу її ефективності, тобто узгодження витрат на здійснення регуляторних заходів з отриманими результатами.

З огляду на багатофункціональність аграрного сектору економіки, оцінка ефективності підтримки його розвитку державою повинна охоплювати широкий спектр критеріїв, методів та показників. Об'єктивна характеристика рівня державної підтримки аграрного виробництва забезпечується використанням узагальнюючих показників, які включають оцінку широкого кола заходів: державне ціноутворення, розвиток ринкової інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності продукції галузі та сприяння її інноваційному поступу, розвиток аграрної науки й освіти тощо,

а також пряме фінансування товаровиробників.

Світовий досвід пропонує два методологічних підходи до дослідження ефективності впровадження регуляторних заходів державної підтримки аграрного сектору економіки: з позиції Світової організації торгівлі (СОТ) та Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Методологічні підходи, використовувані ОЕСР [2], передбачають комплексну кількісну оцінку ефективності державної підтримки аграрної сфери за окремими складовими: аграрним виробництвом, аграрною інфраструктурою та споживачами продукції. Специфічні показники в межах даної методики дозволяють порівняти національні аграрні політики за такими критеріями, як обсяги трансферів виробникам, споживачам і галузі в цілому, отримані в результаті здійснюваних державою регуляторних заходів. Такий аналіз ґрунтується на зіставленні внутрішніх та світових цін на сільськогосподарську продукцію.

Дослідження динаміки показників державної підтримки аграрної сфери в країнах ЄС з використанням статистичної бази даних ОЕСР [3] дозволило отримати наступні результати. Найбільш узагальнюючим індикатором за методикою ОЕСР є показник сукупної підтримки аграрної сфери (TSE), за допомогою якого визначається сума трансферів, що їх отримує сільське господарство від платників податків та споживачів, за винятком надходжень від імпортного мита, в результаті політики підтримки галузі. Дослідження динаміки даного показника в країнах ЄС засвідчило, що обсяги трансферів сільському господарству мають загальну тенденцію до зниження, таку ж динаміку показує частка сукупної підтримки у ВВП.

Методологія ОЕСР дозволяє визначити структуру джерел надання сукупної підтримки. Такими джерелами можуть бути надходження від

платників податків та від споживачів сільськогосподарської продукції, а також видатки з бюджету. тенденціям, які простежуються в країнах ЄС. Тут підтримка сільськогосподарського виробництва здійснюється переважним чином за рахунок платників податків (понад 80% від сукупного рівня). Видатки бюджету (або втрата його доходів) є незначними.

Однією зі складових показника загальної підтримки є оцінка підтримки загальних послуг (GSSE), який характеризує суму видатків бюджету на фінансування загальних послуг в сільському господарстві. До них належать видатки на наукові дослідження, аграрну освіту, маркетинг і просування товарів, послуги інспекційних служб та ін. В країнах Європейського Союзу значна частка витрат спрямовується на маркетинг та просування продукції до внутрішніх і зовнішніх споживачів. На заходи з підтримки інспекційних служб, функціями яких є сертифікація насіння і садивного матеріалу, контроль за дотриманням земельного законодавства, використання і охорони земель, родючості ґрунтів, боротьба зі шкідниками та хворобами сільськогосподарських рослин і тварин в ЄС виділяється 5-6% від загального обсягу фінансування. Витрати на підтримку інфраструктури стабільно становлять близько третини всіх коштів, виділених на загальні послуги. Значними є обсяги витрат на фінансування аграрної освіти та інноваційної системи (до 37%), частка яких поступово зростає в динаміці.

Інформативним є показник підтримки виробників (PSE), який дозволяє визначити грошову вартість валового перерозподілу ресурсів від споживачів і платників податків на підтримку сільськогосподарських товаровиробників у результаті здійснення державних регуляторних заходів. Впродовж 15 останніх років рівень підтримки виробників, більше значення якого означає формування більшої частини доходів виробників за

рахунок державного регулювання, поступово скорочувався. В країнах ЄС таке скорочення за останніх 14 років становило 44,1%. Не можна назвати значною й частку підтримки європейських виробників завдяки тарифному захисту – вона займає лише близько 20% в структурі всіх трансферів.

Важливу роль в країнах ЄС відіграють виплати на основі посівних площ, поголів'я тварин, виручки та доходу як заходи державної підтримки: за останні 10 років виплати на ці цілі становили 50-60% від загального PSE, 70-80% такої допомоги становили виплати на підтримку тваринництва. Близько 50% усіх виплат на основі використання ресурсів спрямовується на формування основного капіталу, понад 40% – на використання оборотних ресурсів, решта – субсидії на надання виробничих послуг.

Політика щодо підтримки споживачів сільськогосподарської продукції характеризує динаміка показника сукупної підтримки споживачів, який показує загальну суму трансферів, що спрямовується їм в результаті державного регулювання сільського господарства (насамперед пов'язаних з підтримкою ринкових цін на продукцію, що вироблена всередині країни) .

Негативне значення показника свідчить про накладання «податку» на споживачів за рахунок вищих цін, позитивне – про субсидування споживачів сільськогосподарської продукції. Європейські споживачі сплачують за сільськогосподарську продукцію ціни, вищі за світові, однак в динаміці навантаження на них зменшується. В структурі підтримки споживачів переважають трансфери виробникам від споживачів

Очевидною є взаємообумовленість державної підтримки виробників і споживачів: високий рівень підтримки виробників супроводжується відсутністю або зниженням підтримки споживачів, що є характерним для державної політики регулювання сільського господарства країн ЄС.

Результати здійсненого дослідження дозволяють зробити висновок, що державна підтримка аграрного сектору в країнах ЄС включає не тільки бюджетне фінансування розвитку галузі, а й створення за допомогою непрямого впливу умов, що забезпечують її конкурентоспроможність та ефективне функціонування. Прослідковується загальна тенденція до зниження державної підтримки галузі, що відповідає прийнятим напрямкам її трансформації. Регуляторні заходи з підтримки аграрного сектору, що мають непрямий вплив на розвиток галузі, в країнах ЄС сприяють переважним чином отриманню трансферів виробниками. Основним джерелом ресурсів для державної підтримки аграрного сектору в країнах ЄС є кошти платників податків.

Література:

1. Коденська М.Ю. Державна підтримка розвитку аграрного сектору економіки / А.В. Єремєєва, М.Ю. Коденська / Економіка АПК. – 2013. – № 6. – С. 14-21.
2. Methodology for the measurement of support and use in policy evaluation / Organization for economic cooperation and development (Trade and Agriculture Directorate) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/agriculture/agricultural-policies/1937457.pdf>.
3. Producer and Consumer Support Estimates, OECD Agriculture statistics (database). – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?QueryId=66830&vh=0000&vf=0&l&il=&lang=en#>